

ник, етнограф і фольклорист Володимир Шухевич ділив сили, що протидіють злому духові і відвертають зло, на дійсні і містичні. Мудрість наших предків ніколи і нікому не пізно вивчати, – так стверджує Юрій Чига, пропонуючи добірку народного лічництва, порад, повір'їв, записаних на теренах його громади та сусідніх сіл, де проживають гуцули¹⁷.

Актуальним і складним є процес, як зазначає професор Володимир Євтух, збереження, підтримання та розвиток етнокультурної самобутності будь-якою етнічною спільнотою, або її частиною, або окремими її носіями в іноетнічному доквітлі, української етнічності у сучасному світі (поза Україною) та її зв'язку з етнічністю материнської частини українського етносу.

¹ Євтух В. До проблеми визначення поняття “етнічна меншина” // Етнічні меншини Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку / В. Б. Євтух [та ін.] ; Респ. Асоціація Українознавців. Австрійський інститут Східної та Південносхідної Європи. – Київ: Інтел, 1994. – С. 18.

² Там само. – С. 24

³ Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / Євтух Володимир, Трошинський Володимир, Попок Андрій, Швачка Олена ; Київський ун-т ім. Т. Шевченка ; Центр сучасного суспільствознавства. – Київ : Фенікс, 2003. – С. 52.

⁴ Там само. – С. 114.

⁵ Там само. – С. 115.

⁶ Там само. – С. 116.

⁷ Нудьга Г. А. Українська пісня в світі: Дослідження. – К.: Муз. Україна, 1989. – С. 362-365.

⁸ Там само. – С. 366-368.

⁹ Там само. – С. 369.

¹⁰ Там само. – С. 372-375.

¹¹ Народні пісні українців Банату (Румунія) // Запис текстів і мелодій, упорядкування, підготовка текстів та вступна стаття, примітки та слов. Івана Хланти; мелодії розшифрував Іван Лібер / Управління культури Закарпатської облдержадміністрації / Ужгород: Патент, 2009. – С. 4.

¹² Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / Євтух Володимир, Трошинський Володимир, Попок Андрій, Швачка Олена ; Київський ун-т ім. Т. Шевченка ; Центр сучасного суспільствознавства. – Київ : Фенікс, 2003. – С. 126.

¹³ Буркова Валентина. Доброго дня, друзі! // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1–2 (січень) 2013]. – С. 2.

¹⁴ Штюбіану. Учителі української мови діляться досвідом // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1-2 (січень) 2013. – С. 2.

¹⁵ Берегій Анна. Задушевна розмова з вихователькою Саваною Альбічук // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. – № 1 – 2 (січень) 2013. – С. 6.

¹⁶ Майданюк Микола. Дмитро Аріч // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. №1-2 (січень) 2013. – С. 7.

¹⁷ Чига Юрій. Мудрість наших предків українців-гуцулів // Український вісник. Часопис Союзу Українців Румунії. № 1-2 (січень) 2013. – С. 7.

УДК: [327+323.1] (498)

© Віра Бурдіак
(м. Чернівці)

ПОЄДНАННЯ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЇЗМУ

ТА ПРОБЛЕМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В СУЧАСНІЙ РУМУНІЇ

У статті доведено, що у сучасному румунському суспільстві відбувається двоєдиний процес поєднання політики європеїзму і проблем національної ідентичності. Офіційний дискурс румунського керівництва, попри зміну президентських команд, стабільно зберігає прозахідні контури. Водночас прихильники західноєвропейських цінностей всередині країни не знаходять розуміння з боку традиціоналістів, які проголошують особливий шлях розвитку Румунії. Значна частина суспільства, як стверджує аналіз, теж не готова до засвоєння європейської ідеї. Орієнтація на Захід, хоч і перетворилася на двохсотлітню традицію румунського політичного і культурного життя, все ж не стала безумовною константою румунського суспільного мислення.

Ключові слова: Румунія, політика європеїзму, європейська ідея, національна ідентичність, прихильники західноєвропейських цінностей.

Vira Burdiak. The combination policy of Europeanism and problems of national identity in

modern Romania. In article it is proved that in modern Romanian society there is a twofold process of combining policy of Europeanism and problems of national identity. The official discourse of the Romanian leadership, despite the change of presidential teams that consistently maintains a Pro-Western circuits. At the same time, supporters of Western values within the country are not understood by traditionalists who proclaim the path of development of Romania. A large part of society, according to the analysis, is also not ready for the assimilation of European ideas. Orientation to the West, turned into a two hundred year tradition of the Romanian political and cultural life, yet does not become unconditional constant of the Romanian public thinking.

Keywords: Romania, politics of Europeanism, European idea, national identity, proponents of Western values.

Vira Burdiak. Combinarea politiciei europeanismului și a identității naționale în România de astăzi. În articol este demonstrat faptul că în socie-

tatea românească are loc un proces dublu ce combină politica europeismului și problemele de identitate națională. În ciuda schimbării de echipe prezidențiale, clasa politică românească își păstrează constant în discursul oficial contururile pro-occidentale. Cu toate acestea, susținătorii valorilor occidentale din țară nu găesc înțelegere din partea tradiționaliștilor, care prinină o altă cale, mai specială, de dezvoltare a României. O mare parte a societății, potrivit analizei, nu este predispusă să interiorizeze ideile europene. Orientarea spre Vest, deși a devenit o tradiție a vieții politice și culturale românești, nu a devenit o constantă necondiționată a gândirii publice românești.

Cuvinte cheie: România, politica europeismului, ideea europeană, identitate națională, susținătorii valorilor occidentale.

Постановка й актуальність дослідження. Після падіння у 1989 р. режиму Чаушеску канонічна суперечка між прихильниками західного розвитку Румунії – західниками і прихильниками самобутнього шляху розвитку країни – традиціоналістами, завдяки свободі слова набула яскравих публіцистичних форм. На початку 1990-х рр. суспільство охопила ейфорія західництва. Звучали заклики, що лише завдяки посиленню європеїзації Велика Румунія міжвоєнного періоду серйозно просунулася по шляху модернізації в економіці, політиці і культурі, тож необхідно використовувати такий корисний власний досвід.

А традиціоналісти підкреслювали небезпеку європейських впливів і стверджувати непорушність національної специфіки з доримських часів. «Сьогодні ми є свідками посиленого поширення улюблених тем націонал-комунізму», – писав Л. Бойан. Зокрема, «даки наводнюють ринок друкованої продукції, просуваючи з допомогою найрізноманітніших і хитромудрих способів ідею першості і вищості румун»¹. Тож ці проблеми ще не вирішені в сучасній Румунії, що й актуалізую підняту в статті проблему.

Останні дослідження і публікації. Проблема, яка досліджується у даній статті, викликає значний інтерес серед румунських дослідників. Її тривалий час аналізували й аналізують представники різних суспільних наук: С. Антогі, Л. Бойан, В. Пасті, С. Міту, А. Сереш, А. Мунгіу-Піппіді, К. Редулеску-Мотру, М. Маноілеску та інші. Українські науковці до цих проблем звертаються ще недостатньо, попри те, що вказана проблема є надто важливою для України, особливо у зв'язку з відомими подіями останнього року на сході держав

Виклад основних результатів дослідження. У 1990-х рр. традиціоналізм перетворився на «румунізм», став ідеологією політичних партій націоналістичного спрямування. Ці захисники національної специфіки, як і представники національно-орієнтованих течій міжвоєнного періоду, наполягали на суттєвій відмінності румунської ідентичності і від західноєвропейської, і від російської. Якщо західники хотіли бачити свою країну частиною символічної Європи, включити її в західно-

європейський ареал, то, деякі крайні традиціоналісти заявляли, що Румунія виявляється взагалі поза часом і простором. Час – це славне минуле румунської етнічної спільноти. Географічний простір – божий дар: сам Бог помістив цей народ у даному місці, давши йому таку милість. «Крайні автохтоністи взагалі заперечують Північ, Південь, Захід і Схід. Їх ідеальна топоніміка – це вертикаль з нульовою довжиною, яка об'єднує... глибину Землі і висоту Неба»².

Запозичуючи на Заході форми політичних інститутів, принципи економічного і соціального устрою, Румунія, з точки зору традиціоналістів, йде помилковим шляхом. Як аргумент вони наводять відмінність конфесійних традицій, що є в способі мислення. Західне капіталістичне суспільство формувалося і розвивалося під впливом католицизму і протестантства. Румунське суспільство – переважно православне, отже, імітація західних форм не може мати тут успіху на ментальному рівні. Більше того, що результати такого запозичення ще сумнівні. Втім, європейці вважають, що «капіталізм, як і правова держава – це універсальні структури, і саме тому вони можуть служити будь-якій особі незалежно від того, чи вона католик, православний, індуїст, синтоїст, язичник чи мусульманин»³.

Якщо Захід представляє, на думку традиціоналістів, цінності сумнівні для румунської ідентичності, то Схід (який ідентифікується з Росією) втілює собою, на їх думку, безпосередню загрозу для її існування. На сторінках таких видань, як «Ромінія Маре», «Час», «Ватра» звучать звинувачення нових керівників країни в недостатній підтримці національної ідеї.

В офіційному політичному дискурсі Захід як бастион справедливості і демократії постає гарантом безпеки та стабільного розвитку Румунії, хоч з середини 1990-х рр. у ЗМІ все частіше лунали заклики до тверезих і критичних оцінок західних партнерів. Нагадування про підсумки Другої світової війни, «коли Захід нас покинув», актуалізувалося після рішення Мадридської зустрічі НАТО в 1997 р., на якій прийняли рішення про вступ Польщі, Угорщини і Чехії в організацію як повноправних членів, і відклали вступ Румунії.

Хоч уявлення західників і традиціоналістів про національну історію та культуру досить різні, і протилежні їх погляди на роль Європи, але результат історичного розвитку очевидний: впродовж XIX ст. сформувалася єдина румунська національна культура. Регіональні відмінності на рівні традиційної сільської культури також зберігаються, але вони не порушують цієї цілісності. А от в сучасній Румунії виокремлюються два великих культурно-історичних ареали, відмінності між якими найбільш очевидні, що зумовлено історичним минулим. На це слід зважати при розгляді як румунського європеїзму, так і проблем національної, етнічної та державної ідентичності Румунії.

Більша частина країни – т.зв. Старе королівство (Валахія з центром у сучасній столиці Бухаресті і землі, що примикають до неї на північному сході Молдови з центром в Яссах) – становить, як вважають, специфічно румунську культурну зону. Трансільванія (інша назва – Ардял), що була частиною румунської держави лише після Першої світової війни – багатонаціональна. Хоч румуни жили тут здавна, значну етнічну групу впродовж століть становили угорці. Інша велика спільнота, що компактно проживає в цьому регіоні – сакси чи етнічні німці.

Багатонаціональна Трансільванія має особливе культурне середовище, вона багатоконфесійна. Регіон більш розвинений в економічному відношенні, що впливає на спосіб життя цієї території. Попри зближення зі Старим королівством, регіон все ж різниться своєю культурно-історичною традицією, що визнають і багато румун. «Навіть самі затяті націоналісти – «трансільванці», чи «старорумуни», – пише С. Міту, – протиставляють серйозність і любов до порядку ардяльців балканській поверховості Бухаресту»⁴.

Відмінності між цими двома регіонами мають також політичний контекст через почуття невдоволення, яке виражають національні меншини, що живуть у Трансільванії, а також через хронічну турботу Угорщини щодо ситуації, яка склалася. Угорці, які складають значну групу в етнічній структурі Трансільванії (майже 20%), постійно нагадують про недостатність своїх прав як компактною етнічною спільнотою. В останні роки угорці наполегливо просувають ідею федералізації, яку центральна влада сприймає досить стримано, посиляючись на Конституцію, за якою Румунія є унітарною національною державою. На думку А. Сереша, питання про федералізацію країни, що загострилося в останні роки, саме по собі свідчить про кризу ідентичності румунського суспільства⁵. Навіть якщо припустити, що формула унітарності не відповідає культурно-історичним реаліям двох румунських регіонів, слід визнати, що це – запорука стабільності в цій частині Південно-Східної Європи. Саме так вважають і в Бухаресті. У Будапешті ж, навпаки, вважають, що політика унітарності румунської держави в її чинних кордонах не відповідає поліетнічній і культурній полівалентності сучасного румунського суспільства.

Румунські інтелектуали на загал, але найперше політики-традиціоналісти, невпинно повторюють, що Трансільванія – земля споконвічно румунська. У румунській історіографії ХХ ст., починаючи з Ніколае Йорги, прийнятий термін «румунські землі» (*țările românești*). Поняття зручне тим, що його вживають до будь-якої політичної, етнічної, культурної чи географічної реальності, починаючи з моменту етногенезу. Тому і Трансільванія оцінюється переважно як «румунська земля» з глибини століть, коли ще не було письмових джерел. На її території є археологічні свідчення перебування

стародавніх римлян, що розглядається як нерозривна частина Румунії не лише з точки зору сучасних політико-адміністративних реалій, але й як цивілізаційна сутність румунської культури, «ядро» її специфіки, як душа «румунізму». Це батьківщина Децебала – правителя давньої Дакії, колись латинської суті румунської культури. Тут, в Ардяльській лінгвістичній школі у ХVІІІ ст. відкрили латинські корені мови румун, витворена і поширена за Карпати модель румунської ідентичності⁶.

Хоч Трансільванія – досить великий регіон, але культурно-історичний та економічний образ сучасної Румунії пов'язують з Старим королівством, доля якого невіддільна від Балкан, – особливого регіону символічної географії Європи. Тут тривалий час православ'я і мусульманство вели виснажливі війни за свою першість, схрещувалися інтереси Росії, західноєвропейських держав і Османської імперії, тут виник привід для початку Першої світової війни, а з розпадом соціалістичної системи спалахнули криваві етнічні конфлікти.

Історична спадщина, що прив'язує Румунію до Балкан, яка впродовж століть підкорялася Османській імперії, та православна релігія, запозичена з Візантії, є тим субстратом, який і нині відрізняє румунську духовну традицію від західноєвропейської. Втім, у сучасній Румунії «балканізм» усвідомлюється багатьма лише як якась перешкода прогресу. «Ідея про те, що ми, румуни, є частиною Балкан, що ми якісь «балканці», зазвичай викликає негативну реакцію у співгромадян. Навіть наша належність до південного-сходу Європи сприймається без ентузіазму». Все це, безумовно, є своєрідною реакцією на той образ Балкан, який сформувався за межами цієї зони. «Це – європейське пекло, – пише А. Мунгіу-Піппіді, – сутінкова частина континенту, яку Гавел назвав нестабільними Балканами і великою євразійською зоною, де демократія і ринкова економіка просуваються вперед з великими зусиллями і стражданнями»⁷.

Корупція, перетворення верхнього шару політиків у замкнутий деїдеологізований клас, функціонування адміністративно-політичної системи на основі неформальних зв'язків між впливовими людьми – все це «балканізм», який перешкоджає демократизації й економічним реформам, затримує процес ефективної європеїзації. Суть «балканської» системи прийняття політичних рішень, писав В. Пасті, в тому, що політичною елітою є не всім відомі публічні політики, а ті, хто стоїть за їх спиною, їх «особистий двір» – формальні і неформальні радники. Справжня ж політична еліта – ті, хто розпоряджається національними ресурсами країни – промислова технократія, а найперше – фінансова олігархія⁸. Все це, до речі, дуже нагадує процеси в Україні.

Румунські політологи і культурологи пишуть про такі риси балканізму, що гальмували економічні реформи, як непотизм, раболопство, відсталість, байдужість, апатію, ксенофобію в суспільному житті, продажність у політиці, неформальні

зв'язки владних структур і капіталу. Саме корупція, що не піддається викоріненню, на думку експертів Євросоюзу, є сьогодні найважливішою перешкодою для розвитку країни в ЄС.

Нині багато румун гадає, яка ж румунська ідентичність, які особливості і цінності асоціюються з поняттям «Румунія», і головне, що непокоїть у цьому зв'язку: життєвий уклад і політичні звичаї, далекі від західних стандартів.

«Румунія – це країна, де уряд здійснює славні подвиги, де економіка зросла на 15%, а життєвий рівень ще більше, але разом з тим ніщо не змінилося на краще, навпаки, – на гірше. Майже два мільйони румунів працюють за кордоном, збираючи полуниці і апельсини, займаючись жебрацтвом і дрібним злодійством. Така ось Румунія. Економічне зростання – це шахрайство в розрахунках. Якщо відняти 3 млрд. євро, отриманих за останні місяці Румунією, то можна помітити, що економіка не рушила вперед, а тінювий бізнес і маніпуляції тих, хто знаходиться поза межами країни. Нас уже не дивує, що президент, гарант Конституції, без всякого сорому підтримує Соціал-демократичну партію на виборах. Чомусь нас не дивує також, що наша юстиція є лише формою без змісту, що на терезах правосуддя спочатку зважують політичні та фінансові інтереси, і лише потім аргументи, лише в кінці торжествує (не)справедливість... Політика перетворюється на менеджера засобів масової інформації, в результаті ЗМІ стали нині своєрідним джокером у великій картковій грі покер»⁹. Тож виходить, що румунська ідентичність сьогодні – це все те, що заважає їй наблизитися до розвинутих країн Заходу.

Тож не дивно, що образ румунського народу за кордоном виглядає деколи не привабливо. «Західна преса, зокрема, пише про нас не надто приємні речі». У відповідь на це папський нунцій Ж.К. Перрисе зауважив: «Образ Румунії за кордоном покращиться тоді, коли румуни зрозуміють, що на актуальні питання слід відповідати актуальним чином і не шукати рішень у минулому»¹⁰.

Після падіння режиму Чаушеску в суспільстві виникла ілюзія чудесного порятунку від спадщини авторитаризму і прилучення до демократичних цінностей Заходу. «Кілька годин піднесення в грудні 1989 р., здавалося, що врятували нас від пекучої проблеми нашої ідентичності, – писала А. Мундіу-Піппіді. – Жертвою кількох дітей і кількох соціальних маргіналів, зобов'язаних вихованням швидше американським відеофільмам і текстам закордонних пісень хард-року, наша ідентичність, ідентичність всіх нас, здавалося, остаточно визначилася. Вона втілилася в тому, що доти було бажанням або пропагандистським кліше, – в Румунії героїчній, прозахідній, демократичній, для якої її балканська суть – це лише випадковість, вигнання і незаслужене покарання. Проте з того часу реальність руйнувала цю ілюзію щоденно, під час тривалого і виснажливого уроку скромності, доводячи, що для такої дуже простої речі як визначення

нашого місця в Європі необхідно кілька поколінь напруженої праці і жертв»¹¹. Але цей факт важко усвідомлюється в Румунії.

Навіть офіційні особи наголошують, що Румунія – не частина Балкан¹². «Президент Ілієску сказав одного разу, що Балкани – всього лише гори, які не належать до території Румунії»¹³. Тож румунські політики визначають місце своєї країни як міст між православним Сходом і Заходом – католицьким і протестантським. Приділяючи значну увагу регіональним контактам, вони все ж більше схиляються до співробітництва з Заходом. Але цей процес йде важко. Навіть при тому, що країна вже член НАТО (з 29 березня 2004 р.) і повноправний член ЄС з 1 січня 2007 р. є багато невирішених проблем.

Деякі румунські автори вважають, що поняття Центральної Європи (Mitteleuropa), яке відродилося в останній час, є атрибутом зовнішньої географії Румунії. «Румунізм» сьогодні – це, з одного боку, захисна реакція на процеси «позахіднювання» і глобалізації, в які втягнута Румунія з кінця ХХ ст., а з іншого – усвідомлення незавершеності процесу національного об'єднання.

Невирішеною для румунської національної ідеї є проблема існування незалежної Республіки Молдова, її триваючої економічної залежності від Росії, присутності в Придністров'ї контингенту російської армії, проживання на території Молдови великої кількості російськомовного населення (майже 35%), що впливає на внутрішньополітичну ситуацію в республіці. Історична пам'ять про Велику Румунію міжвоєнного періоду живить надії певної частини суспільства по обидва боки річки Прут на об'єднання, що, в свою чергу, сприяє новим дискурсам про Центральну Європу, яку протиставляють і традиціоналісти, і західники «варварській російській цивілізації»¹⁴.

«Румуністи» вважають, що територія Румунії здавна існувала в межах великих імперій, що визначило достатньо високий рівень цивілізації цієї зони. Ця ідея, проте, не знаходить підтримки у західників. Реальність, заперечує, зокрема А. Мунгіу-Піппіді, що тут не було кордону імперій, а їх окраїна. «Ми не були на перетині великих цивілізацій, як з гордістю писали наші есеїсти у ХХ ст., прагнучи обґрунтувати диво власного походження. Ми знаходилися на порожньому місці між цими цивілізаціями, на певному культурному безлюдді (no man's cultural). Ми – латиняни, офіційні акти і церковні служби яких велися на давній слов'янській мові. Перша Біблія румунською мовою була складена угорським князем у той час, коли в Будапешті панувала латина, яка була мовою і Західної Європи. Румунська церква великою мірою була ізольована від руху європейських цінностей. Ми жили в поза історичному часі надто довго»¹⁵.

Румунська історія нового часу, як наполягає А. Мунгіу-Піппіді, – це історія вузької інтелектуальної еліти, історія її спроб створити державу і

деякі політичні інститути не під тиском нації, що вже сформувалася, а паралельно зі створенням цієї нації. «Це повість трагічного відставання, а не величній історії... Було б зріло і мудро жити з такою історією, яка є, визнаючи великими зусилля тих, хто боровся з цією історією, покоління інтелектуалів кінця XIX – початку XX ст. На жаль, сучасні інтелектуали повинні виконувати ту ж роботу. Але у них освічений народ, суспільство, яке комунізм урбанізував, нехай безсистемно і насильно, але в якому соціальну комунікацію, цей мотор національної ідеї, легше реалізувати, ніж 100 років тому»¹⁶. До того ж слід додати, що саме молоді нації часом робили блискучу кар'єру у всесвітній історії, і ніяка старовина не є запорукою подальшого прогресу. Цивілізації народжувалися і вмирали. Сучасна світова політика і процеси глобалізації визначаються зовсім не нащадками древніх греків і римлян.

В епоху модернізації очевидною характеристикою самоідентифікації румунів (спочатку це були румуни Трансільванії) є прагнення представляти себе в порівнянні. Їх самоідентифікація – найперше реакція на сприйняття себе іншими вороже. Ментори національного руху концентрували свій дискурс ідентичності на ставленні до «чужого», «іншого». Значною мірою – це причина різноманітних неприємностей, і джерело бід – у сприйнятті румунів. «Будучи румуном, – писав Е. Чоран у 30-х рр. XX ст., – дуже важко бути об'єктивним до народів, які тебе оточують. Майже всі над нами панували – самі винні, адже цьому неможливо придумати ніякого виправдання. Звідси нерозуміння і нелюбов до інших. Скільки рис угорського духу мене надихає, але я не здатен хоч трохи наблизитися до угорського народу, його історії. Кілька років тому на будапештській вулиці я зустрів сержанта, і я затремтів – його шабля тисячу років простягалася над Ардялом, і я зрозумів в цьому сумному випадку, чому ми, румуни, не мали в цьому світі ніякого покликання»¹⁷.

Відчуття подвійності і нереалізованості, а також іронію над потугами європейського марнославства і національної зарозумілості блискуче передає роман Д. Сирбу «Прощай, Європа». «Наша Європа з усіма її категоріями права та раціональністю померла. У нас в кожному розумі – диктат Азії... Бог захотів, щоб нас було мало, щоб ми були слабкими, щоб ми перебували тут і постійно перебували під гнітом визвольної окупації... Ми народ смиренних і скривджених, тисячу років ми були під пануванням Великий Азії, триста років – під ярмом Малої Азії. Що значать тепер кілька десятиліть самокерованої самоокупації?» – так іронізує один з героїв роману, написаного в 1985 р., а вийшов він лише в 1992 р. Як відзначала критика, Сирбу розмірковує таким чином, що може викликати гнів як західників, так і балканців. Справа, мабуть, не лише в геополітичних умовах формування румунської нації.

Внутрішні, цивілізаційні причини визначили уповільненість історичного процесу. Це сільський, традиціоналістський характер суспільства, про яке йшлося вище, відсутність внутрішнього імпульсу до прогресу в психології, на що вказували багато румунських дослідників минулого. Історик і філософ XIX ст. А. Ксенопол відмічав етнопсихологічні причини економічного відставання румунів: відсутність духу ощадливості, прагнення до накопичення тощо. Філософ К. Редулеску-Мотру в XX ст. стверджував, що в румунському національному характері відсутні якості, що зумовлюють діловий успіх, «буржуазний дух» не відповідає душевним властивостям румунського народу. «Справжній румун, – зазначав у свою чергу М. Маноїлеску в 1942 р., – не дріб'язковий, він потішається над тими співвітчизниками, хто подібно до деяких трансільванців, проявляє раціональність і розсудливість у витратах». А Ш. Зелетін писав у 1925 р.: «Правда, що... румунська національна душа має ще архаїчну, сільську структуру, ворожу буржуазному життю... Між румунським суспільством і румунською душею пролягає прірва: перше стало буржуазним, остання залишилася середньовічною сільською»¹⁸.

Висновки. Тож, як підтверджують конкретні соціологічні дослідження, ні європейська, ні національна самоідентифікація досі не стала домінуючою в свідомості значної частини румунського етносу. Найбільш висока ступінь як національної, так і європейської самоідентифікації відзначається лише в центральних районах країни, особливо в Бухаресті. Втім, не виявлено прямого зв'язку ні з націоналістичним дискурсом, ні з європеїзмом. Значна частина населення сільських районів ідентифікує себе лише за релігійною ознакою чи на рівні найближчого, регіонального сусідства¹⁹.

Після 1989 р. державна ідентичність Румунії вибудовується на основі двох основних напрямів зовнішньої політики. З одного боку, румунська політика орієнтована на Захід, з іншого підкреслюється центральноєвропейська ідентичність держави, що має амбіції стати регіональним лідером – гарантом безпеки і посередником у локальних конфліктах. Ці два проекти не конкурують між собою. Швидше тактика побудови центральноєвропейської ідентичності обрана з практичних міркувань і є своєрідним трампліном до великої Європи²⁰.

Офіційний дискурс посткомуністичного румунського керівництва, незважаючи на зміну президентських команд, стабільно зберігає прозаїчні контури. Водночас прихильники західноєвропейських цінностей всередині країни не знаходять розуміння з боку традиціоналістів, які проголошують особливий шлях розвитку Румунії. Значна частина суспільства, як стверджують соціологи, також не готова до засвоєння європейської ідеї. Орієнтація на Захід, хоч і перетворилася на двохсотлітню традицію румунського політичного і культурного життя, все ж не стала безумовною конс-

тантою румунського суспільного мислення. Втім, румунське керівництво декларувало і формулу «православ'я плюс національна ідентичність», покладаючи на православну церкву місію ідейної консолідації суспільства в його наближенні до європейських цінностей. Президент Т. Бесеску, виступаючи на зборах, присвячених 120-річчю автокефальності Румунської православної церкви та 80-річчя Патріархії, висловив надію, що спільність долі православ'я і нації буде мати тепер проєвропейські контури²¹.

Чинний президент Румунії Клаус Йоханніс – етнічний німець і протестант за віросповіданням, людина європейського мислення й очевидно прикладатиме багато зусиль для того, щоб покращити ситуацію в Румунії. Як свідчить його біографія, він істинний патріот Румунії і це доводив вже не раз. Тож вважаємо, що вибір румунського суспільства щодо особистості президента все ж свідчить на користь того, що європейців у Румунії більше, тобто більшість громадян все ж ідентифікують себе швидше європейцями.

¹ Boia L. *Istorie si mit in conștiința românească* / L. Boia. – Buc., 1997. – P. 288.

² Antohi S. *Exercițiul distanței* / S. Antohi. – Buc., 1998. – P. 303.

³ Pasti V. *România in tranziție* / V. Pasti. – Buc., 1995. – P. 238.

⁴ Mitu S. *Pluzii si realitati transilvane* / S. Mitu // *Problema transilvană*. – Iasi, 1999. – P. 70.

⁵ Seres A. *Utopia federalizării și crizele identității* / A. Seres. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:// <http://www.provincia.ro>

⁶ Mitu S. *Pluzii si realitati transilvane/S. Mitu// Problema transilvană*. – Iasi, 1999. – P. 66-79.

⁷ Mungiu-Pippidi A. *Vom alunga «Fantomele Balcanilor»?* / A. Mungiu-Pippidi // *Revenirea in Europa. Idei si controverse românești, 1990-1995*. – Craiova, 1996. – P. 231.

⁸ Pasti V. *România in tranziție* / V. Pasti. – Buc.,

1995. – P. 238.

⁹ *România este atunci când...* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdr.ro>.

¹⁰ Perisset J. C. *România nu este nici in Est, nici in Vest, ea se află in centrul Europei și chiar al lumii*. Interviu de Ghinea Nouras Cristian cu Excelența Sa, Jean Claude Perisset, Nunțiul Papal in România. – 2005.28.11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.poezia.ro>.

¹¹ Mungiu-Pippidi A. *Identitate politica românească si identitate europeană* / A. Mungiu-Pippidi // *Revenirea in Europa. Idei si controverse românești, 1990-1995*. – Craiova, 1996. – P. 281.

¹² Iliescu I. *Interviu acordat domnului Ion Iliescu pentru saptamanalul «Puls» din Scopje* / I. Iliescu. – Macedonia. 2001. 23.11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.presidency.ru>.

¹³ Mungiu-Pippidi A. *Vom alunga «Fantomele Balcanilor»?* – P. 232.

¹⁴ Enescu R. *Europa centrală: între helvetizare și balcanizare?* / R. Enescu // P. 264-280.

¹⁵ Mungiu-Pippidi A. *Identitate politica românească si identitate europeană*. – P. 283.

¹⁶ Ibid. – P. 285.

¹⁷ Cioran E. *Schimbarea la față a României* / E. Cioran. – Vis., 1990. – P. 121.

¹⁸ Мадиевский С. А. *Румынское общество от буржуазных преобразований 60-х гг. XIX в. до 1918 г.* / С. А. Мадиевский. – Кишинев, 1996. – С. 57-58.

¹⁹ Mungiu-Pippidi A. *De la identitate națională la nationalismul* / A. Mungiu-Pippidi // *Sfera polit.* – Buc. – 2001. – № 98. – P. 12.

²⁰ Potapievicî H.-R. *Politice* / H.-R. Potapievicî. – Buc. 1997.

²¹ Basescu T. *Biserică Ortodoxa Româna poate contribui la identitatea europeană a României* / T. Basescu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adevarulonline.ro>.

УДК: 323.11(498+497.2):339.92(4)

© Іван Осадца
(м. Чернівці)

ЕТНІЧНА ТА КУЛЬТУРНА РІЗНОМАНІТНІСТЬ КРАЇН ЦСЄ ТА ЇЇ РОЛЬ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ РУМУНІЇ ТА БОЛГАРІЇ)

У даному дослідженні на прикладі Румунії та Болгарії описано етнічну та культурну різноманітність країн Центрально-Східної Європи та її роль в євроінтеграційних намаганнях даних держав. Охарактеризовано особливості участі етнічних та культурних меншин двох країн у політичному житті через вотум довіри румунським та болгарським етнічним політичним партіям. Вказано на залежність кількості депутатів етнічних партій в румунському та болгарському парламентах від чисельності тієї етнічної чи культурної меншини, яку представляє даний депутат. Підкреслено, що дві найбільші етнічні меншини Болгарії (роми та турки) і одна етнічна меншина Румунії (угорці) зуміли

перебороти гоніння в період комуністичного правління і залишаються важливим елементом відповідних політичних систем двох згаданих країн через участь у політичному житті своїх держав.

Ключові слова: етнічна меншина, культурна ідентичність, громада, роми, турки, угорці, європейська інтеграція, політична партія.

Ivan Osadtsa. Ethnic and cultural diversity of the CEE countries and its role in the European integration (case-study of Romania and Bulgaria).

In this study the example of Romania and Bulgaria described the ethnic and cultural diversity of Central and Eastern Europe and its role in the European integration efforts these countries. The peculiarities of the